

Knihovnicko-informační zpravodaj U Nás

Vyšlo: 16. 3. 2017

Číslo: Ročník 27 (2017), Číslo 1

Sekce: Naše téma

Název článku: Digitalizace, konzervace, restaurace aneb Jak chránit novodobé fondy

Autor: Anna Vandasová

Zdroj: <http://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Zpravodaj-U-nas/Clanek.aspx?id=20170109>

Digitalizace, konzervace, restaurace aneb Jak chránit novodobé fondy

Anna Vandasová

Ač máme v knihovnách mnoho vzácných rukopisů a starých tisků vyžadujících profesionální restaurátorskou péči, nesmíme zapomínat ani na náš největší fond – tedy fond novodobých dokumentů. Téměř ve všech knihovnách tvoří novodobé sbírky valnou většinu a jejich počet, na rozdíl od historických fondů, neustále narůstá. Kromě toho musí tyto dokumenty čelit velkému počtu okolností nepříznivých pro jejich fyzický stav. Nesvědčí jim prezenční a absenční půjčování (základní služba knihoven), často ani uskladnění, problematický je typ papíru, pro využití nepraktická velmi pevná vazba atd. Protože cílem a funkcí části českých knihoven je nejen knížky půjčovat, ale také je uchovávat, musí o ně pečovat, což velmi často znamená nemalé náklady nad rámec finančních možností institucí. V takových případech je záhodno využívat například dotačních mechanismů Ministerstva kultury České republiky. Jedním z nich je i program VISK.

Program VISK, tedy Veřejné informační služby knihoven, je rozdělen do několika dalších podprogramů. Informace o nich můžete nalézt na webu <http://visk.nkp.cz/>. V oblasti péče o novodobé fondy je pro nás stěžejní podprogram č. 7 *Národní program ochrany a digitalizace dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru – Kramerius* (dále jen „VISK 7“).

O dotaci ve VISKu 7 může požádat provozovatel knihovny evidované dle zákona č. 257/2001 Sb. (knihovní zákon) nebo spolek podle zákona č. 89/2012 Sb. (občanský zákoník), jehož účelem je knihovnická a informační činnost či jejich podpora. Další důležitou informací je to, že dotace je poskytována do výše 70 % nákladů projektu a zbylými 30 % se musí podílet instituce sama. Základním cílem podprogramu VISK 7 Kramerius je ochrana a zpřístupnění bohemikálních dokumentů tištěných na kyselém papíře, které jsou často postiženy velmi špatným fyzickým stavem, je znesnadněno, či dokonce znemožněno jejich půjčování uživatelům, meziknihovní výpůjční služba, poskytování kopií apod.

V rámci VISKu 7 je možno podat žádost o finanční zajištění hned několika činností, které mají za cíl dokument nejen ochránit, ale také ho zpřístupnit čtenářům. Vyznavači moderních technologií ocení možnost digitalizovat ohrožené dokumenty, přičemž digitalizace musí proběhnout podle standardů a formátů používaných Národní digitální knihovnou. Digitalizované dokumenty pak knihovna zpřístupňuje prostřednictvím své digitální knihovny a současně je rovněž předává k archivaci do Národní knihovny ČR dle pokynů Odboru digitálních fondů. V souvislosti s digitalizací může instituce požádat o financování instalace systému Kramerius k zabezpečení přístupu k digitalizovaným dokumentům pro uživatele. Z dotace nelze žádat o nákup výpočetní techniky, ale tuto činnost může instituce vykázat v rámci své spoluúčasti.

Kromě digitálního zpřístupnění fondů si podprogram VISK 7 dává za cíl zlepšit fyzický stav ohrožených novodobých dokumentů. Jedním ze způsobů je uzavřít exempláře, které už prošly procesem digitalizace nebo

v minulých letech mikrofilmováním, do speciálních ochranných obalů z nekyselého lepenky archivních kvalit. Tyto obaly chrání dokumenty před vnějšími degradačními vlivy a částečně také v případě přírodních katastrof (požáry, povodně).

Jak už je v článku několikrát uvedeno, knihy jsou ohroženy rozpadem kyselého papíru, na němž jsou vytištěny. Další preventivní činností je tedy odkyselení postižených svazků. Jedná se o zvláštní chemický proces, kdy dochází k neutralizaci nebo odstranění volných kyselin ve struktuře papíru. Tuto speciální činnost je nutné předem konzultovat s Odborem ochrany knihovních fondů Národní knihovny ČR a dokumenty vybrané k odkyselování musí splňovat kritéria daná metodikou hromadného odkyselování knih.[1] Po uskutečnění odkyselení je vhodné zajistit pro dokumenty vyhovující podmínky, například je uzavřít do výše zmiňovaných obalů.

Poslední schválenou činností ve VISKu 7 jsou konzervační a restaurátorské zákroky pro zlepšení fyzického stavu ohrožených dokumentů. V rámci toho lze financovat vyhodnocování mikrobiologických stěrů, zjištění četnosti výskytu spor plísní, dezinfekci, mechanickou očistu fondů, měření podmínek ve skladištích, průzkumy fyzického stavu fondů a v neposlední řadě konkrétní restaurátorské zásahy. Vše je podrobně rozepsáno v doporučených postupech pro tuto oblast.[2]

Podprogram VISK 7 je vypisován pravidelně každý rok a žádost je nutné na Ministerstvo kultury ČR podat zpravidla do poloviny prosince. Žádosti jsou následně posouzeny komisí složenou z vybraných odborníků z různých typů knihoven. Seznam členů včetně kontaktů a dalších užitečných informací můžete nalézt na webu podprogramu.[3] Pravidelně dvakrát ročně (nejčastěji v květnu a listopadu) se v Národní knihovně ČR pořádá informační setkání řešitelů a zájemců o podání žádosti do VISK 7, kde je možné probrat otázky žadatelů přímo s garantem podprogramu Mgr. Tomášem Foltýnem (ředitel Odboru správy fondů Národní knihovny ČR) nebo s dalšími odborníky zabývajícími se oblastmi, které se dají z podprogramu financovat. Na všechny se lze kdykoliv obrátit i e-mailem.

VISK 7 bezpochyby patří k nejzajímavějším dotačním mechanismům, které se zabírají uchováním a kvalitním zpřístupněním ohrožených novodobých fondů a péčí o ně. Musíme vyzdvihnout především jeho komplexnost, kdy se v posledních letech rozšířil o možnosti odkyselení a restaurátorské zásahy, jež nelze v péči o tyto sbírky opomíjet. Tím se knihovnám otevírá možnost v podávání ucelených projektů zabývajících se celkovým zajištěním vybraných exemplářů.

Kontakt na autorku: anna.vandasova@nkp.cz

Web podprogramu VISK 7: <http://kramerius-info.nkp.cz/>

[1] Metodika: <http://kramerius-info.nkp.cz/wp-content/uploads/2016/08/Hromadn%C3%A9-odkyselen%C3%AD-knih-metodika-.pdf>

[2] Doporučené postupy: <http://kramerius-info.nkp.cz/index.php/cinnosti-ve-visk-7/konzervacni-a-restauratorske-zakroky-pro-zlepseni-fyzickeho-stavu-ohrozenych-dokumentu/>

[3] <http://kramerius-info.nkp.cz/>